

Miljöpartiet de grönas arbete kring

VAPEN OCH VAPENEXPORT

i Riksdagen och EU-parlamentet

Bodil Valero, 2019

FÖRORD

Vapenindustrin och exporten av vapen är inte vilken vara som helst. Regler som gäller för andra varor gäller inte för vapenindustrin. Enligt svensk lag är vapenexporten förbjuden, men undantag ges. Enligt lagen lämnas tillstånd endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det, och om det inte strider mot svensk utrikespolitik.

Trots att vapenexporten är förbjuden är Sverige en av världens största vapenexportörer. Enligt Inspektionen för strategiska produkter (ISP) som är den statliga myndighet som är tillstånds- och tillsynsmyndighet för krigsmateriel, sålde Sverige 2017 krigsmateriel för 11,3 miljarder kronor.

Det är en tredubbling sedan i början av 2000-talet. Räknat per capita är Sverige ett av de länder som säljer mest vapen i världen. År 2011 toppade Sverige listan. Efter det har Sverige dalat något på listan och har de senaste åren legat runt 14:e plats. Hur hänger allt ihop?

Den här skriften är till för dig som enkelt vill sätta dig in i vad som är aktuellt just nu.

Vapenexport och exportkontrollfrågan diskuteras nu flitigt inom EU. Därför har det varit spännande för mig att ha fått följa frågan om vapenexport under så lång tid, först i riksdagen, sedan som kommittémedlem i riksdagens Krigsmaterielexportutredning och nu de senaste 5 åren som EU-parlamentets föredragande och ämnesansvarig i Gröna gruppen för frågor om vapenexportkontroll.

Sedan jag blev EU-parlamentariker för Miljöpartiet 2014 har jag drivit igenom att parlamentet ställer sig bakom demokratikriterium för vapenexport, skärpta och långsiktiga bakgrundsbedömningar vid tillståndsgivning, att införa sanktioner mot medlemsländer som inte

följer regelverket, vapenembargo mot länderna som deltar i kriget i Jemen och ett globalt förbud mot autonoma dödliga vapen. Problemet är att medlemsländerna har en annan agenda och det är därför den här skriften behövs, för att förklara hur det hela hänger ihop.

Demokrati och mänskliga rättigheter måste få spela en mycket större roll än vad de tillåts göra idag.

*Bodil Valero,
EU-parlamentariker Miljöpartiet de gröna*

Bodil är Säkerhetspolitisk talesperson för den gröna partigruppen i EU-parlamentet

VAPENEXPORT

De som förespråkar vapenexport brukar hävda att vapenexporten ökar säkerheten i världen. Miljöpartiet menar däremot att vapenexporten är ytterst problematisk och tvärtom försämrar säkerheten – och riskerar att destabilisera länder och hela regioner. Exemplet är många. Efter den internationella militärinsatsen i Libyen 2011, kunde världssamfundet se hur vapen spreds som vinden. Betydande mängder vapen spreds till bland annat Mali och till konflikten i Syrien. Detta illustrerar ett grundläggande dilemma med vapenexporten – att tillverkarens kontroll upphör vid leverans.

ISP (Inspektionen för strategiska produkter) är den statliga myndighet som är tillstånds- och tillsynsmyndighet för krigsmateriel. Den måste hålla reda på tre olika regelverk för att bedöma ansökningar om att få exportera krigsmateriel: ett svenskt, ett gemensamt för alla EU-länder och ett internationellt vapenhandelsfördrag utvecklat inom FN.

Det finns en inbyggd konflikt mellan utrikespolitiken och handelspolitiken. Det finns självklart en lockelse att exportera mycket, men samtidigt omgärdas vapenexporten av en restriktiv lagstiftning. Trots det är Sverige ett av de länder som exporterar mest vapen i världen räknat per capita.

Sverige är ett av de länder som exporterar mest vapen i världen räknat per capita.

Ansvar för vapenexporten låg tidigare på UD, men idag är det varken utrikesminister Margot Wallström eller hennes UD-kollega Ann Linde ansvarigt statsråd för handel som ansvarar. Ansvar för

vapenexporten flyttades för några år sedan från UD till justitieminister Morgan Johansson. Det är kanske inte den bästa lösningen, med tanke på att det är UD som varje år redovisar efterlevnaden av Sveriges Politik för Global Utveckling (PGU) som riksdagen antog 2003.

PGU innebär att vår politik ska bygga på en helhetssyn där regeringen ska ta hänsyn till fattiga människors perspektiv samt rättighetsperspektiv inom samtliga politikområden, även vapenexporten. Vapenexporten innebär en tydlig målkonflikt när man granskar de svenska utvecklingsmålen, då vapenexporten anses motverka arbetet för säkerhet och utveckling. Svenska vapen ska inte säljas till länder där omfattande och allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter existerar.

Sverige fortsätter till denna dag att exportera vapen till 26 länder som bryter mot mänskliga rättigheter eller anses vara ofria.

Sedan 2014 har vi också den feministiska utrikespolitiken som den rödgröna regeringen införde. Den feministiska utrikespolitiken överensstämmer bättre med FN:s vapenhandelsfördrag Arms Trade Treaty (ATT), som är ett multilateralt fördrag med syfte att reglera den internationella handeln med konventionella vapen. I ATT finns en artikel som varken återfinns i de svenska riktlinjerna eller EU:s gemensamma ståndpunkt (som vi återkommer till senare).

Artikeln handlar om våld mot kvinnor. Det är civila, särskilt kvinnor och barn, som drabbas mest i en väpnad konflikt. Den svenska

¹https://isp.se/media/1151/20120222_pressmeddelande_isp.pdf

feministiska utrikespolitiken och ATT borde givetvis genomsyra hela regeringens agerande. Vapenexporten är en tydlig målkonflikt mot flera av regeringens mål, inkl. den feministiska utrikespolitiken, PGU och ATT.

SKÄRPT REGELVERK

Svensk vapenexport har länge varit ett kontroversiellt ämne. Sverige är en betydande vapenexportör och har under många år legat i toppen vad gäller försäljning av vapen och krigsmateriel per capita. Under 2011 exporterade Sverige vapen för ett totalt exportvärde av 13,9 miljarder kronor och det är hittills rekordåret för svensk vapenexport.¹

Sverige exporterar vapen till både industriländer och till utvecklingsländer. Många av mottagarna av svenska vapen lever inte upp till grundläggande mänskliga rättigheter. Under 2012 avslöjade SRs Ekot att Sverige hade ett långvarigt militärt samarbete och vapenexport till Saudiarabien, förutom dittills okända planer på att bygga en vapenfabrik i landet.

Avslöjandet fick den moderate försvarsministern att självantaga och kraven på en utredning med syfte att skärpa regelverket för svensk vapenexport väcktes. Just det militära samarbetet med Saudiarabien stoppades men Sverige fortsätter till denna dag att exportera vapen till 26 länder som bryter mot mänskliga rättigheter eller anses vara ofria. Det resulterade i att regeringen under 2012 tillsatte en parlamentarisk utredning, Krigsmaterielexportöversynskommittén, i dagligt tal kallat för KEX-utredningen, med syfte att arbeta fram ett tydligt förslag på nya riktlinjer gällande demokratikriterium för svensk vapenexport.

Jag var Miljöpartiets representant i utredningen. Arbetet tog nästan tre år. De första åren gjordes faktainsamlingsresor och vi gjorde en grundlig genomlysning av regelverket. Arbetet tog fart på allvar efter valet 2014 då arbetet med att ta fram texterna började. Det var mycket text som skulle stötas och blötas, diskuteras och kompromissas, och varje ord vägdes på guldväg. Arbetet kunde vara väldigt frustrerande när landvinningar vi gjort på ett möte plötsligt var borta från texten på nästa möte. ”Djävulen sitter i detaljerna”, som det brukar heta.

Det var en intensiv tid. Mitt under arbetet med KEX-utredningen var det dags att förnya Saudiavtalet och det militära samarbetet med Saudiarabien kom åter upp i debatten. Miljöpartiet som då var i regering satte ner foten vilket ledde till att varken Saudiavtalet eller det militära samarbetet förnyades. Det var ett viktigt och helt rimligt beslut när vi samtidigt arbetade för att lägga ett förslag om införande av ett demokratikriterium, större öppenhet och ett tydligare politiskt ansvarstagande i den nya lagstiftningen.

I slutet av juni 2015 när arbetet med KEX-utredningen skulle överlämnas till utrikesminister Margot Wallström var vi alla i kommittén ändå rätt nöjda med resultatet. Det var en bred blocköverskridande överenskommelse och vi hade inte kunnat komma längre utifrån det rådande parlamentariska läget.

Den 15 april 2018 infördes de nya reglerna som skärpte kraven på de länder som Sverige exporterar krigsmateriel till. Ändringarna bygger till stora delar på KEX-utredningen. Det är än så länge för tidigt att utvärdera de nya reglerna, men även om de inte är perfekta, är de trots allt striktast av alla EU-länder.

NYA RIKTLINJER

För att ett land ska få tillstånd att ta emot krigsmateriel från Sverige ska bl.a. följande kriterier vara uppfyllda:

- Mottagarlandet ska respektera mänskliga rättigheter
- Mottagarlandet ska ha en hög demokratisk status
- Importen av krigsmateriel får inte motverka en rättvis och hållbar utveckling i landet.

Mottagarlandets demokratiska status har med de nya reglerna blivit ett centralt villkor i tillståndsprövningen. Grava demokratiska brister utgör nu uttryckligen ett hinder för att bevilja tillstånd. Även formuleringarna om respekt för mänskliga rättigheter har blivit skarpare. Men det råder inget totalförbud.

Syftet med ändringarna är att se till att Sverige endast exporterar krigsmateriel till länder som är acceptabla. Förändringarna innebär inga större ändringar i lagen utan endast i de riktlinjer som reglerar tillståndsprövning för export av krigsmateriel. De viktigaste förändringarna är:

1) Sverige inför som första land i världen ett demokratikriterium. Om det är stora demokratiska brister i landet som vill köpa svenska vapen ska detta vara ett hinder för att tillstånd till export ska ges. Ju sämre den demokratiska situationen i landet är desto mindre utrymme ska det finnas att ge tillstånd.

2) Skarpare krav på respekt för mänskliga rättigheter.

Redan sedan tidigare fanns det hinder för att sälja vapen om det förekom ”grova och omfattande” kränkningar av mänskliga rättigheter i ett land. Formuleringen ändras nu till ”allvarliga och omfattande”. Det kan låta som en hårfin skillnad, men i sammanhanget innebär det att kraven på mänskliga rättigheter stärks.

3) Ökat politiskt ansvar.

Om det finns betydande säkerhetspolitiska skäl ska tillstånd för export ändå kunna ges. I KEX-utredningen ville jag och Miljöpartiet förbjuda vapenexporten till diktaturer. Så långt nådde vi inte. Men, en väsentlig del i överenskommelsen är att svåra och kontroversiella ärenden ska avgöras av regeringen. Då kan väljare ställa politiker till svars, istället för att beslutet tas av en anonym myndighet.

4) Skärpta krav för följdleveranser.

Till större vapensystem är det vanligt med följdleveranser, dvs. att reservdelar och olika uppdateringar fortsätter att säljas långt efter det ursprungliga köpet. Färre produkter kommer nu att kunna räknas som följdleveranser - och uppföljningar ska göras regelbundet för att säkerställa att situationen i mottagarlandet inte har försämrats.

Jag menar att de nya reglerna är ett viktigt steg i rätt riktning men mer transparens och tydligare ansvar från regeringen vid export är fortfarande önskvärd. Då regeringen alltid är ytterst ansvarig för all vapenexport är det nödvändigt att ISP måste lyfta upp fler ärenden till regeringen än vad man hittills gjort. Och regeringen kan inte gömma sig bakom ett myndighetsbeslut.

DEN GEMENSAMMA STÅNDPUNKTEN

Regler för kontrollen av export av krigsmateriel regleras av Europeiska rådets gemensamma ståndpunkt (2008/944/GUSP) som antogs 2008. Syftet var att öka samstämmigheten mellan EU:s medlemsstaters exportkontrollpolitik, och att ställa upp miniminormer för en ansvarsfull export.

När Sverige tar beslut om export av krigsmateriel beaktar Inspektionen för strategiska produkter (ISP) förutom den gemensamma ståndpunkten, även Sveriges egna riktlinjer samt FN:s vapenhandelsfördrag Arms Trade Treaty (ATT). Efter en genomlysning av dessa tre regelverk bedöms exporten efter en s.k. helhetsbedömning.

Det finns naturligtvis anledning att uppdatera den gemensamma ståndpunkten då det finns brister och EU:s medlemsstater har också försökt att göra en översyn av densamma men medlemsländerna har inte lyckats komma överens.

VAPENEXPORTKONTROLL I EU-PARLAMENTET

När jag blev invald till EU-parlamentet i maj 2014 fick jag nästan omgående uppdraget att bli EU-parlamentets ansvarige för det årliga betänkandet om skärpt vapenexportkontroll. Det handlar om parlamentets granskning av medlemsländernas efterlevnad av det gemensamma bindande regelverket för vapenexport och ska ses som en uppmaning till EU-kommissionen hur EU-parlamentet vill att reglerna kring vapenexporten ska tillämpas och eventuellt ses över.

Uppdraget passade mig utmärkt eftersom jag samtidigt deltog i genomlysningen av den svenska vapenexportkontrollen. Flera av tolkningarna av de regler som omgärdar den svenska exporten här-
rör till exempel från EU:s regelverk.

Sverige tillsammans med Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Italien, Polen, Spanien, Österrike och Tjeckien har den största delen av både stora försvarsindustrier och små och medelstora företag som tillverkar försvarsmateriel i EU. EU:s försvarsindustri omsätter varje år hundratals miljarder euro. Rekordåret var 2016 då EU:s vapenindustri exporterade vapen för över 191 miljarder euro.² Direkt eller indirekt har EU:s vapenindustri ca 1,4 miljoner anställda.

Den europeiska vapenindustrins problem är inte brist på pengar, utan överkapacitet och likvärdiga vapensystem som konkurrerar med varandra, istället för att samarbeta med varandra. EU-länderna producerar mycket fler vapen än de kan använda och genom export av överskottet håller man igång försvarsindustrin. Då efterfrågan inte är så stor bland fredliga länder är risken stor att vapen exporteras till länder i konflikt och att vapnen sedan hamnar i fel händer. Ökade anslag till vapenindustrin riskerar leda till en ökad export av svenska och europeiska vapen till krigen i Mellanöstern.

² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2018-0335+0+DOC+XML+Vo//SV>

Vapen som vi exporterar kommer att användas, kanske i en konflikt som bidrar till stort mänskligt lidande och flyktingströmmar - som i sin tur skapar nya konflikter. Vapenexporten är därför alltför viktig för att bara handla om ekonomi och arbetstillfällen. Därför omgärdas exporten också av strikt lagstiftning, vilket inom EU handlar om den Gemensamma ståndpunkten (se stycket ovan).

Enligt min mening är EU:s vapenregler i grunden bra, men problemet är att regelverket inte följs av medlemsländerna trots att de är lagligt bindande. Som EU-parlamentets ansvariga för det årliga betänkandet om vapenexportkontroll lyckades jag i december 2015 efter en lång process av kompromisser och förhandlingar få med mig parlamentet på tuffa skrivningar om skärpt kontroll och bättre efterlevnad av regelverket. Betänkandet röstades igenom av Europaparlamentet med röstsiffrorna 386-107. Samtidigt avstod 198 ledamöter från att rösta. Det var en stor framgång och en tydlig uppmaning från parlamentet till medlemsländerna att skärpa reglerna för vapenexport.

SVENSK EXPORT TILL "PROBLEMLÄNDER"

Svenska och europeiska vapen finns i världen över och används i pågående krig. Ett exempel är kriget i Jemen där den saudiarabiska koalitionen bombningar har lett till fruktansvärda konsekvenser för civilbefolkningen. Trots att bombningar strider mot alla regel-

³ Trots riktlinjer som borde förhindra export av krigsmateriel till länder i krig och konflikt säljer Sverige vapen till både krigförande länder som exempelvis USA och Indien och till krigförande diktaturer som exempelvis Förenade arabemiraten och Saudiarabien. År 2000 gick 4 procent av den totala vapenexporten räknat i värde till länder som deltar i väpnad konflikt.

År 2015 (senast tillgängliga år) hade procentenheten ökat till 85 procent, enligt en sammanställning gjord av Svenska Freds och Uppsala universitets konflikt-databasprogram UCDP. Bland de länder som deltar i väpnad konflikt och som 2015 fick köpa svenska vapen finns Saudiarabien, Qatar, Kuwait, Jordanien och Förenade Arabemiraten som deltog i bombningar i Jemen. Källa: Svenska Freds

verk har flera EU-länder fortsatt att sälja vapen till Saudiarabien och Förenade Arabemiraten för mångmiljardbelopp – i strid med EU:s gemensamma regelverk mot vapenexport.

Det är oklart om Sverige har utfärdat licenser för några nya vapen till Saudiarabien sedan konflikten började³, men Saabs radarsystem Erieye har i militär fackpress beskrivits som avgörande för koalitions flygräder. Dessutom har Saudiarabien sedan tidigare fått köpa svenska granatgevär och anti-tank missiler.

Under 2019 går kriget i Jemen in på sitt fjärde år. Sedan tidigare är Jemen ett av de allra fattigaste länderna i Mellanöstern. Kriget har alla kännetecken av ombudskrig, då Hadi-regimen är stödda av en Saudiledd koalition, som i sin tur har stöd av USA, Frankrike och Storbritannien. På den andra sidan, står Hutierebellerna som är shiamuslimer och uppges få stöd av Iran, enligt FN. Iran har dock förnekat inblandning.

Den pågående konflikten i Jemen beskrivs av FN som världens just nu största humanitära kris, där miljontals människor svälter och insjuknar. Enligt Röda korset har kriget slagit sönder samhället och ca 80 procent av befolkningen, ca 22 miljoner människor, är i behov av akut nödhjälp för att överleva. Länderna som ingår i den Saudiledda koalitionen är: Saudiarabien, Kuwait, Bahrain, Qatar,

Förenade Arabemiraten, Egypten och Sudan. Flera av dessa länder är mottagare av svenska vapen och vittnesmålen är många och återkommande om brott mot mänskliga rättigheter.

Saudiarabien är en absolut monarki, där varken politiska partier eller fackföreningar är tillåtna. Svenska utrikesdepartementet uppger att ”situationen för de mänskliga rättigheterna i Saudiarabien är allvarlig” och vidare att flera förespråkare av mänskliga rättigheter är dömda till långa fängelsestraff.

Förenade Arabemiraten har i flera år kritiserats för brott mot mänskliga rättigheter och saknar också politiska partier och allmänna val. Deras krigföring i Jemen är föremål för granskning av FN:s råd för Mänskliga rättigheter. Trots det anses dessa två länder vara lämpliga mottagare av vapensystem tillverkade i EU:s medlemsländer. Hur är det möjligt? Det är en fråga som följt mig i mitt arbete i EU-parlamentet.

SVENSKA VAPEN I KONFLIKTER

Samtidigt som vapenexporten bidrar till exportinkomster till staten, har vapenexporten en tydligt negativ inverkan på svensk utrikespolitik. Det visar exporten av vapen till Filippinerna, Saudiarabien och Förenade Arabemiraten. Men listan kan göras längre. Upptäckten av svenska vapen i många av världens konflikter, som hos Farc-gerillan i Colombia, eller svenska vapen hos IS i Syrien och Irak illustrerar ett grundläggande dilemma med vapenexporten – att tillverkarens kontroll upphör vid leverans.

Att det finns en inbyggd konflikt mellan främjande av vapenexport och utrikespolitiska mål visar exporten till Saudiarabien och Förenade Arabemiraten som sedan fyra år är involverade i konflikten i Jemen. Sverige säljer vapen till den ena parten i konflikten och

försöker samtidigt mäkla fred mellan parterna. Det ser dock ut som om att exporten till de krigförande parterna i Jemen-konflikten kan komma att stoppas.

Efter valet 2018 dröjde det till i mitten av januari 2019 innan en regering kunde utses. Efter en utdragen process kunde till slut S+MP+C och L enas kring en regeringsförklaring. I regeringsavtalets 73 punkter handlar punkt 70 om vapenexport: partiernas principiella inställning är att inte godkänna vapenexportaffärer till ickedemokratiska länder som deltar militärt i Jemenkonflikten så länge konflikten pågår. ”Regeringen ska pröva ärenden utifrån gällande lagstiftning.” Avtalet förpliktar och det gäller att Miljöpartiet står lika stadigt i frågan som tidigare när det gällde Saudiavtalet.

Detaljerna hur det ska gå till är dock, i skrivande stund, inte klara. Klart är dock att mänskliga rättigheter behöver gå före försvarsindustris intressen. Allt annat strider mot såväl svenska som europeiska vapenexportregler och är ett svek mot Jemen.

EUROPEISKA FÖRSVARSFONDEN

Det finns en stor oro, som jag delar, att EU mer och mer blir ett militariserat EU. Det framgår tydligt i fördraget att EU-medel inte kan användas till militära ändamål. Däremot kan EU finansiera forskning och utveckling och nu ökar subventionerna till försvarsindustrin. Det är uppenbart att kommissionen och rådet på så sätt försöker att runda fördragen.

Jag har, tillsammans med Gröna Gruppen motsatt mig detta, i synnerhet i en tid där vi har stora utmaningar och flera komplexa hot i form av klimatförändringar, cyberhot och desinformationskampanjer. Dessa hot löses inte med mer pengar till militära medel.

Många i EU-parlamentet vill att nästa steg ska vara en fullskalig försvarsunion med en gemensam armé. Det här är en tydlig trend och en utmaning för nästa parlament att hålla koll på. Försvar är fortfarande en nationell kompetens. Det är inte EU:s uppgift.

Navet i EU:s försvarsindustriella säkerhetsarbete är den Europeiska försvarsbyrå (European Defence Agency, EDA) som inrättades 2004 för att stödja medlemsländerna i att utveckla europeisk försvarsförmåga. Vidare ska EDA utveckla militärt samarbete, stimulera forskning och teknik inom försvarsområdet samt stärka den europeiska försvarsindustrin.

Som grön politiker anser jag att EDA är lite av en paradox. Den fyller en viktig funktion att öka försvarsindustriellt samarbete inom EU vilket leder till samordningsvinster och därmed minskat behov av vapenexport – och på sikt besparingar i miljardklassen varje år. Samtidigt är det EDA som även ansvarar för att EU ska bli en försvarsunion. Det är inte en utveckling som vi Gröna vill se med EU.

För oss är EU först och främst ett fredsprojekt som inte ska fyllas med militära förmågor utan främst satsa på att bygga upp civila för-

mågor inom medling, diplomati och nedrustning. Vi gröna i EU-parlamentet har länge drivit förslaget om att inrätta en stark civil fredsskå. Fredsarbete är billigare än militära kostnader, för att inte tala om de rent mänskliga vinsterna, och det enda som på sikt kan leda till långvarig global fred.

EU har för närvarande sex militära och tio civila missioner runt om i världen. Det stora flertalet i Afrika. 4000 personer är sysselsatta i dessa missioner och har i uppdrag att bevara fred, förhindra konflikter, hindra människohandel och piratverksamhet samt uppbyggnad av rättssäkerhet. Trenden nu är att satsningarna på militär verksamhet ökar och att de civila minskar. Det oroar mig.

När kommissionen presenterade sitt förslag för långtidsbudget 2021-2027 fanns det ett tydligt fokus på att mer pengar ska gå till försvars- och säkerhetsfrågor. Ett av förslagen från EU-kommissionen är att en försvarsfond ska upprättas, som delas upp i två delar: en för forskning och en för förmågor. Som förmågor räknas materiel, kunskap, teknologi och planering. Medlemsländerna ska även kunna använda pengar ur gemensamma försvarsinvesteringar och forskningsprojekt.

I långtidsbudgeten föreslås Forskningsfonden få 13 miljarder euro under kommande sju år. Pengarna är öronmärkta för att finansiera ett antal centrala forskningsprojekt inom robotteknik och krypterad mjukvara och betyder i praktiken enorma subventioner till europeisk vapenindustri. Frågan om ökat försvarsindustrisamarbete är inte något som vi i Miljöpartiet motsätter oss. På Folk och Försvars Riksmöte på Sälens Högfjällshotell 2019 lyfte jag upp den här viktiga frågan då ökat försvarsindustrisamarbete kan leda till minskad överkapacitet på konkurrerande vapensystem inom EU.

Jag uppmärksammade kommissionens beräkningar att EU-länderna genom samarbete i produktion och utveckling gemensamt skulle kunna spara 25-100 miljarder euro per år. Det motsvarar 240 till 9 500 miljarder kronor. Det är stora besparingar som kan komma både skattebetalarna och försvarsindustrin till del. Dock menar jag att EU inte ska finansiera den här forskningen.

Att EU ger Försvarsfonden 13 miljarder euro av EU-medborgarnas skattepengar utan krav på motprestation för industrin att göra nödvändiga reformer är fel väg att gå. Satsningar på försvarsindustrin sker på bekostnad av satsningar på mänsklig säkerhet såsom klimatet, skydd av mänskliga rättigheter eller civilt försvarsarbete.

Vi i Gröna gruppen ser positivt på fördjupat samarbete mellan medlemsländer och vill styra samarbetet till sådant som vi behöver för vår egen försvarsförmåga, effektivisera och samorda industrin med syfte att få bort konkurrerande system, fragmentering inom industrin och korruption. Jag ser tydliga fördelar vilket skulle bidra till att EU-länderna med detta skulle minska sin överkapacitet och därmed behovet av export.

STRAFFA LÄNDER SOM INTE FÖLJER REGLERNA

En av de viktigaste punkterna i mina betänkanden var att parlamentet vill se sanktionsmöjligheter mot länder som inte rapporterar in uppgifter om sin vapenexport och därmed inte följer det gemensamma regelverket. Betänkandena innehåller utöver sanktionsmöjligheten även skrivningar om demokratiindikatorer och vapenembargon mot länder som anklagas för brott mot internationell humanitär rätt.

Enligt kriterium 2 i EU:s gemensamma ståndpunkt står det tydligt att man inte får lova att sälja vapen till länder där de kan användas för att förtrycka den egna befolkningen. I mitt betänkande ingår

även en bindande försiktighetsprincip för vapenexport där medlemsländerna inte bara måste bedöma om systemen kan användas till internt förtryck, utan också inför varje beslut om exporttillstånd även granska situationen i mottagarlandet när det gäller demokrati och mänskliga rättigheter.

Jag menar att det är oerhört viktigt med likartade regler. Mina betänkanden går i samma riktning som den svenska lagstiftningen, vilket är något som är bra också för den svenska industrin som klagat över att våra striktare regler missgynnar dem i konkurrensen med vapenindustrierna i övriga Europa. Räkna man alla medlemsländerna är EU världens näst största exportör av vapen. Det är därför problematiskt att så många länder, inklusive de stora vapenexportörerna som Tyskland, Storbritannien, Frankrike och Spanien inte gör det.

Ett exempel på nödvändigheten att skärpa efterlevnaden av EU:s vapenregler är avslöjandet i SvD i mars 2018 att Sverige sålt spets-teknologi till Kina trots EU:s vapenembargo.⁴ Ett annat exempel är den rapport från Conflict Armament Research som visade att en tredjedel av vapnen som IS använde i konflikten i Syrien och Irak kom från EU.⁵

Det här är ett regelverk som ska följas. Och eftersom vapen inte är vilken vara som helst utan är något som måste kontrolleras väldigt noga är det rimligt att kontrollera att EU lever upp till sina egna regler. Min utgångspunkt är att EU:s vapenexport inte får underminera vårt utrikespolitiska arbete för fred, demokratisering och mänskliga rättigheter. Det är också logiskt att EU får någon form av sanktionsmöjlighet när medlemsländer bryter mot det gemensamma regelverket eftersom det finns på de flesta andra områden inom den inre marknaden.

⁴ <https://www.svd.se/ville-runda-vapenembargo--fick-godkant-av-myndighet>

⁵ <http://www.conflictarm.com/reports/weapons-of-the-islamic-state/>

EP: STOPPA VAPENEXPORTEN TILL SAUDIARABIEN

Eftersom den gemensamma ståndpunkten lämnar stort utrymme för fortsatt försäljning av t.ex. följdleveranser även när ett land befinner sig i krig finns det bara ett sätt att effektivt stoppa exporten, genom ett embargo. Varje land kan ensidigt fatta beslut att inte sälja men mest effektivt är ett globalt eller EU-embargo. Som en del i arbetet mot vapenexport har jag i EU-parlamentet lagt och fått igenom flera förslag med syfte att stoppa vapenexporten till Saudiarabien och Förenade Arabemiraten på Europainivå så länge dessa länder är involverade i stridigheterna i Jemen. Bl.a. en resolution den 14 oktober 2018, där EU-parlamentet uppmanade EU-länderna att stoppa vapenexporten till länder som ingår i den Saudi-ledda koalitionen som krigar i Jemen.

I en resolution den 25 oktober 2018 krävde ännu en gång en majoritet av EU-parlamentets ledamöter att ett vapenembargo ska införas mot Saudiarabien. Detta efter mordet på den saudiska journalisten och dissidenten Jamal Khashoggi. EU-parlamentet fördömde mordet ”i starkast möjliga termer”. Resolutionen innebär inte några tvingande åtgärder från EU-kommissionen och EU-länderna utan ska ses som en tydlig uppmaning till EU att agera och att inte längre blunda för den saudiska regeringens grova människorättsbrott. Att parlamentet nu under flera års tid och särskilt på sistone allt oftare uttalat sig i frågan har bidragit till att flera länder beslutat att inte fortsätta sin export av vapen.

PRODUKTER MED DUBBLA ANVÄNDNINGSMÖJLIGHETER

De gröna i EU-parlamentet har de senaste mandatperioderna aktivt arbetat för att stärka EU:s lagstiftning kring produkter med dubbla användningsområden (PDA), ibland även benämnt dual use. Dessa definieras i rådets förordning (EG) nr 428/2009.

Exempel på PDA kan bland annat vara olika slags kemikalier, högteknologiska verktygsmaskiner, radar, rör i olika speciallegeringar samt navigationssystem. Dessutom klassificeras även andra produkter av särskilt strategisk betydelse som utrustning för informations-säkerhet som PDA.

När ett företag vill exportera PDA/Dual Use krävs tillstånd från ISP, men generellt sett krävs inget tillstånd vid överföring av PDA till annat land inom EU.

Produkter som klassas som PDA finns angivet i en bilaga i EU-förordningen. Där kontrolleras även i viss mån produkter med dubbla användningsområden som inte är angivna i bilagan. Det handlar då om material som kan vara avsedda för en militär slutanvändning, särskilt om de kan komma att användas i samband med massförstörelsevapen eller om mottagarlandet är föremål för vapenembargo.

EU:s exportkontroll baseras på arbetet inom fem internationella samarbetsforum, så kallade exportkontrollregimer. Inom dessa framarbetas listor över vilka produkter som ska vara underställda tillståndsprövning. De olika regimernas kontrollistor lyfts in för EU:s del in i bilaga I till PDA-förordningen.

EXPORTKONTROLLREGIMER

Det finns flera regelverk på olika nivåer som berör olika produkter och har koppling till vapenexport. Här är de viktigaste:

- **Australiengruppen** - produkter med koppling till biologiska och kemiska vapen
- **Kemvapenkonventionen** (CWC) – kemikalier
- **Missilteknologiregimen** - produkter med koppling till missilteknik
- **Nuclear Suppliers Group** - produkter med koppling till kärnteknik och kärnvapen
- **Wassenaararrangemanget** - produkter med koppling till konventionella vapen

Dessutom har Sverige kompletterande nationell lagstiftning.⁶ Det är ett grundläggande faktum att modern krigföring till stor del bygger på dual-use-teknologi, och det blir tydligare för varje år som går. När utskottet för Säkerhet och Försvar (SEDE) skulle uppdatera PDA-lagstiftningen 2010 landade ansvaret på en ledamot från den gröna gruppen. Kraven från oss gröna var på mänskliga rättigheter och striktare kontroll av relevant informations- och kommunikationsteknologi, så kallad ICT. Efter den Arabiska vårens misslyckande uppmärksammade den gröna gruppen i EU-parlamentet det här med kampanjen ”No spyware for Dictators” under valrörelsen 2014.

En viktig fråga för oss gröna i EU-parlamentet har varit att inkludera cyberövervakningsutrustning i EU:s förteckning över PDA-produkter. Min gröne tyska kollega Klaus Buchner är nu ansvarig för ett lagförslag som gör det möjligt att kontrollera exporten av cyberövervakningsutrustning utifrån ett MR-perspektiv. Det inkluderar teknik för att ta emot och lokalisera mobiltelefoner, kringgå lösenord och identifiera internetanvändare.

⁶ ISP

Syftet med detta är att vi ser att det är viktigt för att kunna bedriva en stark och tydlig politik för EU:s mänskliga rättigheter men också inte minst för att kunna driva en modern exportkontroll.

Under mandatperioden 2014 – 2019 har det varit en hård kamp i utskottet om att utöka kontrollregimen för produkter med dubbla användningsområden. Efter en segdragen förhandling lyckades vi gröna till slut få gehör för vår linje. Som alltid var det en kompromiss som vann gehör, men med uppbackning av Amnesty International, Reportrar utan gränser m.fl. fick vi gröna igenom förslaget att utöka listan med produkter för cyberövervakning.

Listan hade kunnat bli längre om inte Sverige, Finland och Frankrike hade motsatt sig förslagen. Det här är en fråga där vi miljöpartister behöver ta upp kampen med socialdemokraterna under denna mandatperiod. Att sätta industrins behov framför mänskliga rättigheter borde inte vara svensk politik.

SE ÖVER RYMDBOLAGETS UPPDRAG

På Folk och Försvars rikskonferens på Sälens Högfjällshotell 2019 varnade forskare på Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI, för att satellitdata, främst väder och jordobservationer från rymdstationen Esrange i Kiruna, kan användas av Kina för militära ändamål.⁷

FOI menar att samarbetet mellan det helstatliga Rymdbolaget och kinesiska myndigheter inte är ett lämpligt samarbete, dels på grund av att Kina är en diktatur, dels att det är svårt att skilja mellan militär och civil verksamhet. Enligt FOI kan satellitdata som Sverige hjälper Kina med också användas för att till exempel observera kärnvapenmissiler, flottbaser eller annan känslig information.

Av reaktionen från politikerna och försvarsetablissemangen i Sälens

⁷ <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/foi-varnar-for-svenskt-rymdsamarbete-med-kina>

verkade FOI:s varning vinna stort gehör. Senare framkom det i medierna att det helstatliga svenska Rymdbolaget, eller Swedish Space Corporation, SSC, redan 2008 undertecknade ett samarbetsavtal med den kinesiska uppskjutningsmyndigheten CLTC om att placera antenner på bolagets markstation Esrange i Kiruna. Avtalet undertecknades av en kinesisk general. Enligt FOI är CLTC en militärt styrd kinesisk myndighet. FOI menar vidare att Rymdbolaget tecknat avtal med åtminstone en kinesisk militär organisation, vilket gör samarbetet olämpligt.⁸

Enligt Rymdbolagets egen hemsida är deras verksamhet främst civil. Deras teknik och tjänster listas inte som dual use teknik och regleras inte heller av ISP. 2014 rapporterade TV4 Nyheterna uppgiften att Rymdbolagets teknik och tjänster möjliggör för USA och andra länder att skicka styrsignaler till fjärrstyrda attackdrönare. Då handlade det om USA:s styrkor som får hjälp av Rymdbolaget att föra krig på distans.

En granskning visar att Rymdbolaget har samarbete med några av världens största vapenföretag, till exempel Boeing, Lockheed Martin, samt amerikanska flygvapnet, men Rymdbolaget har även verksamhet i Förenade Arabemiraten, som är ett av de länder som är aktiva i krigföringen i Jemen. Enligt Rymdbolaget står företaget för teknisk utrustning för att fånga signaler och samlar ihop dem och skickar vidare till kunderna. Något ansvar för vad som ”går genom kablarna” har inte Rymdbolaget. Ska det till en förändring så måste det komma signaler från politisk nivå, då Rymdbolagets verksamhet regleras av ägaren staten, i det här fallet främst Näringsdepartementet.

Nu när den nya regeringen och dess samarbetspartier enats om att stoppa exporten av vapen till de krigförande staterna i Jemenkonflikten, så finns det all anledning för regeringen att även se över Rymdbolagets verksamhet. Inte bara vad det gäller information

⁸ <https://www.svd.se/statliga-rymdbolaget-skrev-avtal-med-kinesisk-militar>

till Kina, utan även i högsta grad information och teknik som kan användas av länder som använder attackdrönare för utomrättsliga avrättningar i Mellanöstern och andra delar av världen.

Jag menar att en rödgrön regering måste ta initiativ till att granska hela Rymdbolagets verksamhet och se över deras produkt- och tjänstekatalog. Ett helstatligt teknikföretag ska inte understödja andra länders folkrättsstridiga militära insatser.

VAPENDIREKTIVET

Det är inte bara vapenexporten som engagerat mig i EU-parlamentet under den här mandatperioden. Efter terrorattackerna i Paris och Bryssel 2015 skyndade EU-kommissionen på sitt förslag att uppdatera reglerna för privat vapeninnehav inom EU. Jag utsågs som ansvarig för ett yttrande i ärendet i Utskottet för Medborgerliga fri- och rättigheter samt rättsliga och inrikesfrågor (LIBE).

Förslaget innehåller många viktiga delar, som gemensamt minimikrav för märkning, förvaring och deaktivering av civila vapen. Men då förslaget felaktigt presenterades som en antiterror-åtgärd och innehöll flera brister gjorde det många jägare och sportskyttar rasande p.g.a risken att de skulle förlora rätten att inneha vapen.

Debatten i svenska medier blev het och många jägare och skyttar trodde att det var jag som kommit med kommissionens rätt dåliga ursprungsförslag. Kommissionen ville rätt och slätt förbjuda alla vapen som såg farliga ut. Intentionen var istället att jägare och sportskyttar ska kunna få ha sina vapen, men att det ska råda strikt kontroll kring hur dessa används. Men istället för ett brett vapenförbud som riskerade att drabba laglydiga vapenägare, det vill säga

jägare och sportskyttar, föreslog jag att förbudet skulle omfatta det som faktiskt var farligt samt striktare bakgrundskontroller för den som ansöker om vapenlicens och reglering av t.ex. stora magasin. Jag föreslog även undantag för försvaret, hemvärnet och att museum inte ska drabbas i onödan.

Vapen ska inte hamna i fel händer.

Flera av de vapen som använts i några uppmärksammade terroristattacker har varit deaktiverade militära vapen som köpts lagligt över disk eller via postorder och sedan relativt enkelt kunnat återaktiverats till att bli funktionsdugliga igen. Förslaget har inte stoppat all den här handeln men reglerna har blivit tuffare framförallt i de EU-länder där försäljningen via internet varit stor. I Sverige är handel och import av deaktiverade vapen licenspliktig.

Slutresultatet innebär att hemvärnet, museum och de allra flesta jägare och skyttar kan fortsätta sin verksamhet men med striktare kontroller. Tillsammans med ökad samordning mellan polis- och tullmyndigheter inom EU samt vapenamnestier och återköpsprogram mot den illegala vapenhandeln i postkonfliktområden, minskar vi risken att vapen kommer i orätta händer.

KONTROLLEN AV EXPLOSIVA PREKURSORER

I EU-parlamentet har jag även arbetat med lagstiftningen att begränsa tillgången på kemiska substanser som kan användas för att tillverka hemmagjorda bomber. Arbetet i EU-parlamentet följer Kommissionens lagstiftning av kontrollen av explosiva prekursorer (EU) No98/2013.

Förutom syftet att begränsa allmänhetens tillgång till vissa kemiska substanser handlar lagstiftningen om att säkra lämplig rapportering av misstänkta transaktioner genom hela försäljningskedjan.

Sedan lagstiftningen trädde i kraft 2013 har tillgången till dessa kemikalier minskat men samtidigt har det skett en ökning av rapporterade misstänkta transaktioner, försvinnanden och stölder av explosiva prekursorer som kan användas för att olagligt tillverka explosivt material. Dessa ”hemmagjorda bomber” har använts i flertalet terroristattacker inom EU, inklusive de i Madrid 2004, Paris 2015 och Bryssel 2016, liksom Manchester och Parsons Green under 2017.

Kommissionen gjorde en utvärdering av lagstiftningen som visade på flera svagheter, som att olika medlemsländer hade olika system för licensiering och registrering, problem med övervakning av försäljningen av ämnen över internet, import och hantering av ämnena inom Europa. Den 17 april 2018 presenterade Kommissionen det nya förslaget som är en del av ett ’säkerhetspaket’ med syfte att bättre skydda medborgarna mot terrorism och andra former av allvarliga brott. Bland förslagen fanns en utökad lista på kemikalier som kan användas för tillverkning av hemmagjorda bomber.

Jag och den gröna gruppen står bakom Kommissionens förslag då vi menar att det dels ökar säkerheten mot terroristattacker och dels begränsar tillgången till skadliga kemikalier. Inte bara räddar förslaget liv utan skyddar även vår planet. Under 2015 och 2016 användes hemmagjorda bomber i ungefär 40 procent av terroristattackerna i EU. Detta faktum visar tydligt att det finns ett behov att begränsa tillgången på dessa mycket farliga substanser.

Som skuggföredragande lyckades jag få igenom att internethandlarna måste kontrolleras hårdare. I Kommissionens förslag ingår

därför också att internethandeln måste kunna uppge samma kontroll och rapportering som ekonomiska aktörer har vad gäller misstänkta transaktioner.

AUTONOMA VAPENSYSTEM

Modern krigsföring har förändrats radikalt i och med uppkomsten av beväpnade drönarplan genom att flytta beslut om liv och död från slagfältet till operatörer med joysticks på andra sidan jordklotet. Drönare har orsakat många civilas död och sänkt tröskeln för att använda dödligt militärt våld. Farhågor finns därför att autonoma vapensystem skulle flytta ansvaret ännu längre från människor genom att besluten tas av teknologin själv.

Det medför också att det finns stor risk att autonoma vapen sätter folkrätten ur spel, eftersom det är svårare att kräva ansvar när det saknas ett tydligt mänskligt beslut.

Inom ramen för FN pågår det sedan 2014 förhandlingar om ett internationellt förbud mot autonoma vapen. 22 regeringar har hittills uttalat sig för ett sådant förbud. Men sex länder - däribland säkerhetsrådets permanenta medlemmar Ryssland, Storbritannien och USA blockerar arbetet och gör istället sitt bästa för att bli först med att ta fram sådana vapen. Det land som i dagsläget kommit längst är Kina. EU-kommissionen, å sin sida, har nyligen i strid med parlamentets vilja öppnat upp för att subventionera utvecklingen av autonoma vapen genom EU-budgeten.

Jag och mina gröna kollegor i EU-parlamentet från Miljöpartiet har uppmanat den rödgröna regeringen att driva frågan om totalförbud mot autonoma vapensystem under de två år som Sverige satt

⁹ <https://www.aftonbladet.se/debatt/a/m64MGo/sverige-maste-stoppa-framtida-mordarrobotar>

i FN:s säkerhetsråd.⁹ I parlamentet har vi verkat för att EU, gärna med Sverige i spetsen, tar ställning för ett internationellt förbud. Syftet är att minska riskerna för oetiskt och olagligt bruk.

EU:s utrikeschef Federica Mogherini uttalade den 30 november 2018 sig positiv till att införa globala regler mot autonoma vapensystem. Frågan om autonoma vapen är en av de allra viktigaste fredsfrågorna som parlamentet har att ta ställning till under kommande år.

MILJÖPARTIETS MÅL

Både i riksdagen och i EU-parlamentet driver Miljöpartiet att vapenexporten ska stoppas till icke-demokratier, till länder som befinner sig i väpnad konflikt och till länder som kränker mänskliga rättigheter. Det överensstämmer med miljöpartiets ambition att vår vapenexport inte får underminera vårt utrikespolitiska arbete för fred, demokratisering och mänskliga rättigheter.

Miljöpartiets långsiktiga mål är att all vapenexport ska upphöra. Tills dess är det viktigt att ha högt ställda krav också på exporten av övrigt krigsmateriel det vill säga krigsmateriel som inte klassas som

krigsmateriel för strid och produkter med både civila och militära användningsområden, d v s produkter som har en civil användning, men som även kan nyttjas för militära ändamål.

SLUTORD

EU går mot allt tätare militärt samarbete. Istället för att militarisera unionen vill vi gröna skapa villkor för fred och utveckling genom rättvisa globala ekonomiska strukturer, demokrati-byggnande, medling och diplomati. Vi vill att EU tar en aktiv roll i världen för att främja fred, utveckling och rättvisa. EU kan göra stor skillnad i sitt närområde genom att arbeta för en lösning i Israel- Palestinakonflikten, mänskliga rättigheter i Turkiet, fred i Syrien och Jemen och rätt till självbestämmande i Västsahara. EU ska utvecklas som fredsprojekt, inte till en militärallians.

Jag arbetar för att se ökade satsningar inom EU på bred krisberedskap för att kunna möta hot som klimatförändringar, naturkatastrofer eller våldsbejakande extremism. Jag har också som parlamentets ansvariga för vapenexportkontrollen arbetat för att stoppa all vapenexport till icke-demokratier, länder som befinner sig i väpnad konflikt eller länder med omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter. EU:s vapenexport får inte underminera vårt utrikespolitiska arbete för fred.

Bodil Valero
EU-parlamentariker
Miljöpartiet de gröna

OM BODIL

Jag har varit politiskt aktiv i Miljöpartiet sedan 1994 då jag kom in i Gävle kommunfullmäktige samt engagerade mig i landstinget och i diverse nämnder. Mellan 2006 och 2014 var jag riksdagsledamot för Miljöpartiet de Gröna, först med ansvar för migration och utrikesfrågor och senare med ansvar för de globala rättvisefrågorna; klimaträttvisa, fred, bistånd, handel, vapenexport med mera.

Sedan 1 juli 2014 är jag Europaparlamentariker. I EU-parlamentet arbetar jag med frågor som rör en mer rättvis, fredlig och medmänsklig värld. I EU-parlamentet är jag ledamot i utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter, gruppleddare i underutskottet för säkerhet och försvar samt ersättare i utrikesutskottet. Jag är också ledamot i Gröna gruppens styrelse och i en mängd olika delegationer.

ORDLISTA

Exportkontrollregimer. Zanggerkommittéen (ZC), Nuclear Suppliers Group (NSG), Australiengruppen (AG), Wasse-naar-arrangemanget (WA) samt Missilteknologikontrollregimen (MTCR). Syftet med dessa internationella regimer är att de ska identifiera varor och teknologier som bör underställas exportkontroll, harmonisera exportkontrollen och utbyta information om spridningsrisker samt främja icke-spridning i kontakter med länder utanför regimerna.

Förkortningar

ATT	Arms Trade Treaty
EDA	European Defence Agency
EDF	European Defence Fund
EKR	Exportkontrollrådet
EU	Europeiska Unionen
FMV	Försvarets materielverk
FN	Förenta Nationerna
FOI	Totalförsvarets forskningsinstitut
GUSP	EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik
ISP	Inspektionen för strategiska produkter
KS	Krigsmateriel för strid
Nato	North Atlantic Treaty Organization
NPT	Non-proliferation treaty
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
Pesco	Permanent Structured Cooperation
PDA	Produkter med dubbla användningsområden